

Brettonwoodský systém, Mezinárodní měnový fond a Světová banka

Hana Svobodová

OBSAH:

Úvodem.....	3
1. Historie smluv z Bretton Woodu.....	5
1.1 Příčiny vzniku.....	5
1.2 Brettonwoodské smlouvy.....	8
1.3 Vznik a vývoj brettonwoodských institucí.....	11
1.3.1 Organizační struktura a cíle politiky MMF.....	12
1.3.2 Organizační struktura, role a cíle Světové banky.....	15
1.3.3 Některé problémy mezinárodního finančního systému.....	17
2. Mezinárodní finanční instituce v globalizované ekonomice.....	19
2.1 Globalizace iluzí a realita globalizace.....	19
2.2 Politika MMF a SB - problémy a východiska jejich dalšího fungování.....	21
2.3 Některé úvahy a souvislosti na téma reforem mezinárodních finančních institucí.....	24
3. Snahy o „nový“ Bretton Wood.....	30
Závěrem.....	30
4. Tabulky a obrázky.....	32
Literatura.....	35

Abstract

In this paper author goes into meaning of the international financial institutions especially IMF and IBRD. Author contemplates about history and the birth of treaty of the Bretton Woods, the role of some international financial institutions. Author evaluates some problems of these institutions, effect of globalisation, and some changes in this world. In this paper contains some views of known economists and political scientists on this subject. Author contemplates about the idea of „new“ Bretton Woods. This idea was discussed on the Italian Parliament. These discussions have proceeded since 1997.

Author perceives this thema as open and interest. The role of the international financial institutions is regarded as current. In these discussions look for new approaches and resolutions.

Keywords: Bretton Woods, Globalisation, Financial Institutions, International Bank for Reconstruction and Development, International Monetary Fund, International Monetary and Financial System, New Bretton Woods, Treaty of the Bretton Woods.

Úvodem

Prvořadým politickým úkolem každého státu bude vyrovnat se s odstředivými silami globální ekonomiky, které budou ohrožovat vzájemné vazby občanů: těm kvalifikovanějším a chápavějším dá ještě větší bohatství, zatímco těm méně kvalifikovanějším nabídne jen klesající životní úroveň. Hranice budou ztrácet ekonomický smysl a ti občané, kteří budou mít nejlepší šance na prosperitu na světovém trhu, budou v pokušení odhodit pouta národní příslušnosti a odpoutat se tak od svých méně šťastných spoluobčanů.¹

Robert B. Reich²

Tzv. dohody z Bretton Woodu, jak se dočteme v řadě odborných studií i novinových článků, ztratily svůj definitivní smysl počátkem 70. let minulého století. Proč? Odpověď má své objektivní i subjektivní příčiny. Ty objektivní souvisejí s vývojem a potřebami mezinárodního měnového a finančního systému, ty subjektivní bych hledala v samotné vůli zakládajících států pokračovat v plnění brettonwoodských podmínek, které se pro jednotlivé z nich stále více stávaly spíše břemenem než smysluplným nástrojem realizace ekonomických i politických zájmů.

Brettonwoodskými dohodami vznikly také významné mezinárodní instituce – Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund, IMF) a Světová banka³ (International Bank of Reconstruction and Development, IBRD), jenž fungují dosud. Tyto instituce nejenže se opírají o zakládající listiny z roku 1944, v průběhu vývoje musely reagovat na měnící se politické a ekonomické podmínky ve světě. Staly se vlivnou součástí procesu globalizace. I ony ale stojí před závažnými problémy týkající se dalšího fungování a rolí, které by měly hrát, aby se nestaly příteží dalšího ekonomického rozvoje v různých částech světa. Globalizace se svými dostředivými i odstředivými tendencemi klade nároky

¹ REICH, Robert, B.: *Dílo národů. Příprava na kapitalismus 21. století*. 2. vydání, Praha: Prostor 2002 str. 13

² REICH, Robert, B. – americký intelektuál. Univerzitní profesor na Brandeisově univerzitě a profesor sociální a ekonomické politiky při Kellerově postgraduální škole. Mj. Pracoval ve třech federálních vládách, naposledy jako ministr práce v Clintonově vládě. Dílo: *The Work of Nations, The Future of Success, Tales of a New America* aj.. Předseda redakční rady časopisu *The American prospect*. V r. 2002 kandidoval na guvernéra státu Massachusetts za Demokratickou stranu.

³ Světová banka zastřešuje tyto instituce: Mezinárodní banku pro obnovu a rozvoj (IBRD), Mezinárodní finanční korporaci (IFC), Mezinárodní asociaci pro rozvoj (IDA), Multilaterální agenturu pro garanci investic (MIGA) a Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů (ICSID)

nejen na národní státy a jejich ekonomiky, výrazně ovlivňuje i politiku těchto mezinárodních institucí v celosvětovém významu.

V současné době existují v podstatě dvě tendence snažící se o řešení vztahu a role výše zmiňovaných institucí:

- **úplné zrušení** (např. názor bývalého ministra financí USA George Schultze)
- **cestou reformem přizpůsobit jejich fungování potřebám současného vývoje**

Ve své úvaze se chci zamyslet nad současným postavením těchto institucí v návaznosti na výše zmiňované tendence, jejich dalším směřováním a rolemi, které hrají v současném mezinárodním měnovém systému.

V závěru práce shrnu alespoň ve stručnosti snahy některých politiků i ekonomů o tzv. New Bretton Woods⁴.

I když si nemyslím, že mohu ve své úvaze obsáhnout celou problematiku ve všech ekonomických a politických souvislostech, prostudované materiály mi mohou napomoci v orientaci nad některými institucionálními aspekty procesu globalizace v rámci mé politologické specializace.

Most, červen 2005

1. Historie smluv z Bretton Woodu

1.1 Příčiny vzniku

Příše se rok 1944, řada států je stále ještě ve válečném stavu, ale již, a zřejmě právě proto, se v americkém Bretton Woodu, New Hampshire, scházejí politikové a ekonomové z významných zemí světa, aby společně rozhodli o budoucím světovém finančním a měnovém uspořádání.

Debaty, které probíhají, nejsou nikterak nahodilé a jejich bezprostřední příčinou není ani právě probíhající válka, jež zároveň naznačuje, kdo bude patřit mezi poražené a kdo bude vítězem. Příčinou je především rozpad západního měnového systému s jeho vleklými a poměrně složitými obtížemi. Murray Rothbard⁵ v knize *Peníze v rukou státu*⁶ dělí vývoj měnového řádu ve 20. století do devíti fází. Tu první, řekněme *prosperující*, označuje jako „klasický zlatý standard, 1815-1914“, kdy všechny měny národních států představovaly vlastně jen názvy pro jinak přesně vymezené hmotnosti zlata. V praxi to znamenalo, že „směnné poměry mezi různými národními měnami byly pevně dané, nikoli kvůli tomu, že by byly arbitrárně stanoveny vládou, ale ze stejného důvodu, ze kterého je hmotnost 1 libry definována jako 16 uncí.“⁷

A proč právě zlato mělo toto „privilegium“? Historicky šlo o ekvivalent pozdějších peněz na trhu. Poskytovalo svého druhu stabilitu a bylo žádané. Jak však poznamenává Rothbard: „nabídka a poskytování zlata se řídily pouze tržními silami, a nebyly určovány tiskařskými stroji, o jejichž spuštění arbitrárně rozhodovala vláda“. Cyklické střídání inflace s recesí přesto nijak podle Rothbarda nesnížilo význam zlatého standardu jako „zdaleka nejlepšího měnového systému, jaký svět kdy měl“.⁸

Ve sdílení Rothbardova *optimismu* mi tak trochu brání tendence, že ekonomický vývoj ve světě šel a jde nerovnoměrným způsobem. Hovoří se o tom mj. např. i v papežských encyklikách Pavla VI. *Populorum progressio* z 60. let 20. stol. nebo Jana Pavla II. *Sollicitudo rei socialis* (1987), příp. Papežská sociální akademie ve Vatikánu (2002), která se zabírala dopady globalizace na nerovnosti při rozdělování.

⁴ New Bretton Woods Debate Opens in Italy, *Executive Intelligence Review*, 2005, March 17, vol. 32, No. 11

⁵ ROTHBARD, Murray, N., (1926 – 1995) – představitel „rakouské ekonomické školy“. Autor řady knih a článků, mj. zakladatel časopisu *Review of Austrian Economics*, knih *Man, Economy and State, Power and Market, The Mystery of Banking*, aj.. Byl zastáncem principu *laissez faire*.

⁶ ROTHBARD, Murray, N.: *Peníze v rukou státu, /Jak vláda zničila naše peníze/*. Praha: Liberální institut 2001

⁷ Tamtéž, str. 88-89

Svou roli v tomto procesu hrálo a hraje téměř vždy násilí (viz. např. T. Hobbes, S. Freud, E. Fromm atd.) ze strany jednotlivců, kolektivů, zemí, kterým získávali vůdčí postavení. Příkladem může posloužit role Anglie („ještě v r. 1913 dodávala 50 % zahraničních investic světa“⁹). S cyklickými výkyvy bojovala směřováním zlata z míst ekonomicky silných tam, kde problémy po čase vznikaly. A v tom, čemu dnes přikládají ekonomičtí odborníci mimořádný význam – informační technologie a jejich rozvoj – hrála významnou úlohu tehdy rozvinutá dopravní infrastruktura celosvětového významu. Anglii jistě nelze „podezírat“ z bohulibých záměrů o všeobecném blahu. Šlo o to, jak co nejúčinněji, bez citelných ztrát prosazovat vlastní zájmy. Další vývoj ale ukázal, že „nic netrvá věčně“ a kdysi zámožná velmoc ztrácí po 1. světové válce své výsadní postavení.

Rothbard ve své knize vysvětluje důvody tohoto rozkladu tím, že vlády nedokázaly „dodržovat svůj slib a ručit za to, že libry, dolary a franky budou vždy směnitelné za zlato...“¹⁰ A pokračuje: „Tím, co selhalo, nebylo zlato, nýbrž bláhová víra, že vláda dostojí svým slibům.“ Aby mohly zahájit katastrofické válečné tažení 1. světové války, musely provést inflaci vlastních papírových a bankovních peněz. Došlo k tak prudké inflaci, že válčící vlády... byly nuceny opustit zlatý standard...“¹¹

Problémy, které nastaly ve světovém finančním systému, přivedly ke krizi 30. let 20. století. Zvýšila se poptávka po zlatě, způsobená nedůvěrou v papírové peníze. Zdroje zemí však nedokázaly poptávku uspokojit. Troufám si tvrdit, že v hledání odpovědi na příčiny stojí za to uvažovat nad významem Keynesova hesla „omezovat nadvládu spekulace nad podnikáním“ (jeho řešení se podle některých nabízí v tzv. Tobinově dani¹² z r. 1978 ve výši asi 0,25 % za mezinárodní převod peněz), jehož intenzita po rozpadu bretonwoodského systému ještě o něco zesílila. Spekulace v duchu tohoto hesla znamenala, že v oběhu bylo takové množství peněz, které neodpovídalo reálné síle světové ekonomiky. Spekulativní kapitál sice překročil pomyslné obchodní hranice národních států, je však velmi diskutabilní, zda to reálné síle světové ekonomiky skutečně prospělo a prospívá. Ohroženy byly i vzájemné měnové operace mezi zeměmi.

⁸ Tamtéž, str. 90

⁹ VAŠKO, Tibor: *Poznámky k názorům na světovou ekonomik*. http://misc.eunet.cz/marathon/00/mar006_p3.htm

¹⁰ ROTHBARD, Murray: *Peníze v rukou státu, /Jak vláda zničila naše peníze/*, Praha: Liberální institut 2001, str. 90

¹¹ Tamtéž, str. 90

¹² Tobinova daň – podle laureáta Nobelovy ceny amerického ekonoma Jamese Tobina z r. 1978. Tato daň by měla zabránit rozsáhlejšímu přelévání tzv. spekulativního kapitálu. Tato daň by se co nejméně dotkla dlouhodobých investic a obchodu. Důsledkem by byl stabilnější průmyslový a obchodní trh, tudíž nižší nároky na jeho finanční jištění. Jak však v rozhovoru pro *Der Spiegel* sám autor, není příliš přesvědčen o tom, že má jeho návrh šanci na přijetí.

Některé země dělaly opatření v podobě restrikcí ve směně domácí měny za cizí (někdy až naturální směně), tzv. barteru (zboží za zboží). V době krize 1929-1930 pak klesly ceny zboží o 48 % a hodnota mezinárodního obchodu poklesla o 63 %.

Také v dnešní době se objevuje řada úvah nad rolí a riziky kapitálových trhů. Např. i ve známém časopise *The Economist* se objevila jistá polemika nad neomezenou rolí kapitálových trhů zejména v kontextu nedávné asijské krize. Jsou patrné výzvy o jasných a přísných pravidlech pro mezinárodní finance a jejich trhy, které jsou k chybám náchylnější než trhy obchodní. Jak uvádí jeden z ekonomů MMF Ken Rogoff¹³ liberalizace kapitálového trhu v chudých zemích nemá zdaleka tak pozitivní dopad na celkový hospodářský růst a může představovat určitá rizika.

Snahou najít východiska z hospodářské krize 30. let 20. stol. v celosvětovém rozměru byl rozvoj zbrojení a vrcholící přípravy na válku. I přes několik konferencí o stavu finančnictví nedošlo k žádným konkrétním ujednáním. V r. 1922 na ženevské konferenci se Velká Británie snažila o vytvoření nové mezinárodní jednotky - standardu zlaté devizy. Nakonec došlo k tomu, že se britská libra, stejně jako další měny směňovaly za zlaté mince, tzv. velké kusy zlata, a to pouze v rámci mezinárodních finančních operací. Jak jsem však zmínila výše, občanům těchto zemí nezbylo, než i nadále používat papírové peníze. Nakonec zlatý standard opustily nejen země Evropy, ale v letech 1933-1934 také USA. Rothbard v této souvislosti upozorňuje na „politický omyl“ Milтона Friedmana¹⁴ a některých chicagských ekonomů o použití volně pohyblivých měn bez vazby na zlatý standard a ponechání „absolutní moci nad řízením národních měn v rukou centrální vlády, která tiskne nekryté peníze jako zákonné platidlo“.¹⁵

Aby se zabránilo opakování situace, byl po 2. světové válce navržen brettonwoodský systém.

¹³ ROGOFF, Ken – americký profesor ekonomie na Economics and Public Policy na Harvardské univerzitě. Aktuálně se zabývá vývojem Číny a Indie.

¹⁴ FRIEDMAN, Milton (1912) – americký ekonom, nositel Nobelovy ceny za ekonomii, mj. autor hypotézy permanentního důchodu (v knize *Teorie spotřební funkce*, 1957), *Kapitalismus a svoboda* (1962), *Svoboda volby* (1980) aj.

¹⁵ ROTHBARD, Murray, N.: *Peníze v rukou státu, /Jak vláda zničila naše peníze/*. Praha: Liberální institut 2001 str. 94

1.2. Brettonwoodské smlouvy

Koncem 2. světové války byl navržen finanční systém známý podle místa svého vzniku jako „brettonwoodský“. Konference se sešla 1.-22.7.1944 v Bretton Woods, New Hampshire, USA (United Monetary and Financial Conference).

Záměrem bylo:

- a) vytvořit předpoklady pro stabilitu měn
- b) řešit nedostatek vhodného a pro všechny přijatelného platidla

V případě řešení stability měn šlo o to, jak zabránit zhroucení světových cenových hladin. VII. rezoluce např. doporučovala jednotlivým členským zemím, aby odstranily bariéry, které bránily výměně statků a především podporovaly politiku plné zaměstnanosti. „Jedinou klíčovou měnou se ... měl stát dolar, jehož hodnota byla stanovena na 1/35 zlaté unce; byl nyní jedinou základní měnou.“¹⁶ Původní záměr, že bude vytvořena mezinárodní měnová jednotka, byl opuštěn. Dolar sám měl být také vázán na zlato. V praxi to znamenalo dostatek zlata a amerických dolarů. Tyto podmínky byly v zásadě splněny. USA totiž kontrolovaly cca 60 % světových zásob zlata a americký dolar mohl být v požadovaném množství vytisknut. Jak poznamenává J. Jonáš¹⁷: „Konference sice vedla k vytvoření institucionálního rámce pro obnovení intenzivnější spolupráce mezi členskými zeměmi, ale návrat ke spolupráci neznamenal, že státy opustily obhajobu národních zájmů ve prospěch těch společných. Pouze dospěly k názoru, že budou lépe schopny svoje zájmy prosazovat prostřednictvím těchto institucí než mimo ně.“¹⁸

Za hlavní protagonisty brettonwoodských jednání jsou považováni John Maynard Keynes¹⁹ na straně Velké Británie a Harry Dexter White²⁰ z USA. Oba pánové tehdy prezentovali přístupy, které nakonec vyústily v úmluvu o MMF (International Monetary Fund, IMF) a o Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj (International Bank for

¹⁶ ROTHBARD, Murray, N.: *Peníze v rukou státu, /Jak vláda zničila naše peníze/*. Praha: Liberální institut 2001 str. 95

¹⁷ JONÁŠ, Jiří – český ekonom, mj. se zabýval problematikou ekonomických reforem v centrálně plánovaných ekonomikách. Od r. 1992 poradce výkonného ředitele MMF.

¹⁸ JONÁŠ, Jiří: *Národní zájmy stále dominují*. Dostupné z WWW: http://ihned.cz/3-14658550-Bretton+Wood-000000_d-4d

¹⁹ KEYNES, John, Maynard (1883-1946) – britský ekonom, mj. autor *Indian Currency and Finance* (1913), *Economic Consequences of the Peace* (1919), *The End of Laissez Faire* (1926), *A Treatise on Money* (1930), *The Means to Prosperity* (1933), *The General Theory Of Employment, Interest and Money* (1936). Autor teorie, že úroveň zaměstnanosti není produktem trhu práce – je dána efektivní poptávkou aj.

²⁰ WHITE, Harry, Dexter – americký náměstek ministra financí, mj. se podílel na přípravě Morgenthauova plánu o poválečném upořádání Německa. Označen McCarthyem za agenta SSSR.

Reconstruction and Development, IBRD). Britský návrh předkládal řešení na uspořádání mezinárodního měnového systému v rámci mezinárodního zúčtovacího střediska a americký v organizaci tzv. devizové banky. Americký přístup se od toho britského lišil tím, že na místo multilaterálního clearingů (aktiva věřitelů ručí za pasiva dlužníků; Keynesova představa) chtěl vytvořit mezinárodní stabilizační fond (jakousi mezinárodní měnovou banku). Ten by vyrovnával obchodní přebytky a schodky jednotlivých zemí. Takový fond měl spravovat cca 5 mld. USD, a to na základě kvót jednotlivých členských států. Mimo to „Velká Británie se snažila zachovat rozsáhlý systém obchodních preferencí v rámci tzv. šterlinkové oblasti, která zahrnovala tehdejší britské kolonie.“²¹ USA však s tímto nesouhlasily.

Potíže nastaly zejména tehdy, když podle Keynesova návrhu začala Velká Británie po USA požadovat, aby společně nesly náklady války (morální důvody však nebyly dostatečným důvodem). Jak poznamenává Jonáš: „Spojené státy ale měly jiný strategický cíl: oslabit ekonomicky a politicky Británii, ukončit existenci šterlinkové oblasti a otevřít tak prostor pro své obchodní zájmy.“²² S ohledem na další vývoj lze konstatovat, že zájmy dlužníků a věřitelů a způsob jejich vypořádání stály na počátku dohodovacích řízení, stejně jako dnes se diskutují v rámci reforem těchto institucí. Této problematice se ještě hodlám v této práci věnovat.

Obecně lze říci, že bretonwoodskými dohodami došlo k institucionalizaci a vymezení měnového systému, který sahá již do období 30. let 20. stol. v podobě mezinárodního standardu zlaté dolarové devizy. Šlo o postupnou likvidaci devizových omezení a narovnání vzájemných obchodních vztahů mezi státy.

Výsledkem bretonwoodských dohod byla také dohoda o **Mezinárodním měnovém fondu a Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj**. Jako doporučující byly vytýčený následující body:

- a) redukovat opatření bránící mezinárodnímu obchodu a podporovat výhodné obchodní kontakty
- b) ceny v rámci odbytu měly zohledňovat zájmy jak spotřebitele, tak výrobce
- c) mezinárodní diskuze o zastavení válečné výroby
- d) koncepce hospodářské politiky měla zajistit plnou zaměstnanost a rostoucí životní úroveň

²¹ JONÁŠ, Jiří: *Národní zájmy stále dominují*. Dostupné z WWW: http://ihned.cz/3-14658550-Bretton+Wood-000000_d-4d

²² JONÁŠ, Jiří: *Národní zájmy stále dominují*. Dostupné z WWW: http://ihned.cz/3-14658550-Bretton+Wood-000000_d-4d

Problémy brettonwoodského systému však sílily. Platit přestal závazek USA o vazbě dolaru na zlato. Nebylo totiž žádným tajemstvím, že i mimo americkou ekonomiku se již v době brettonwoodských dohod pohybovalo velké množství dolarů, které nebylo možné krýt zlatem. Friedmanovy představy o flexibilních kurzech, které budou v případě konce pevných kurzů měn plnit role jakýchsi „tlumičů“ před vnějšími hospodářskými výkyvy, nedokázaly zabránit spekulacím na měnových trzích.

Banky se zavázaly, že nebudou kupovat zlato „zvenku“, ani jej na tomto trhu prodávat. „Spolu s tímto návrhem se Spojené státy usilovně snažily o vytvoření nového druhu světových papírových rezervních peněz – zvláštních práv čerpání (Special Drawing Rights – SDR – jednotná měna v rámci MMF. Odvozuje se od průměrné hodnoty měn USA, Německa, Japonska, Francie a Velké Británie. SDR se přiděluje zemím na základě jejich členského příspěvku).“²³

Inflace a deficity však nadále pokračovaly. „Eurodolary se rychle hromadily, zlato dále odplývalo a vyšší tržní cena zlata pouze odhalovaly narůstající ztráty světové důvěry v dolar. Dvousložkový systém šel rychle ke krizi a ke konečnému zrušení brettonwoodského systému.“²⁴

Úpadek brettonwoodského systému se jen potvrdil v době ropné krizi z poč. 70. let 20. stol.. USA byly nuceny rezignovat na svou roli garanta systému (mj. i v souvislosti s válkou ve Vietnamu). Rozhodnutím prezidenta Nixona²⁵ USA zlatý standard opustily. Situace byla o to horší, že ani dolar už nebyl jištěn zlatem. „Spojené státy se pokusily obnovit mezinárodní měnový řád, jemuž chybí vazba na zlato, a proto přivedly na svět podepsání smithsoniánských dohod 18.12.1971.“²⁶

Jak poznamenává Rothbard: „Země se opět zavázaly udržovat pevné směnné kurzy, ale tentokrát bez zlata;...“²⁷ A dodává: „Kromě toho byly kurzy mnohých evropských měn pevně stanoveny na podhodnocených paritách ve vztahu k dolaru.“²⁸

²³ ROTHBARD, Murray: *Peníze v rukou státu, /Jak vláda zničila naše peníze/*. Praha: Liberální institut 2001 str. 99

SDR – Special Drawing Rights; jednotná měnová a účetní jednotka užívaná v rámci MMF, občas i v soukromém sektoru. MMF přiděluje SDR svým členům na základě členských kvót.

²⁴ ROTHBARD, Murray: *Peníze v rukou státu, /Jak vláda zničila naše peníze/*. Praha: Liberální institut 2001 str. 99

²⁵ Richard Nixon (1913-1994) – republikán, americký prezident (1969-1974)

²⁶ ROTHBARD, Murray: *Peníze v rukou státu, /Jak vláda zničila naše peníze/*. Praha: Liberální institut 2001 str. 100

²⁷ Tamtéž, str. 100

²⁸ Tamtéž, str. 100

Dohody samy nemohly mít za těchto podmínek dlouhé trvání. Dolar klesal a deficit platební bilance pokračoval. Snaha udržet nadhodnocený kurz dolaru se minul účinkem a v r. 1973 se systém rozpadl.

1.3 Vznik a vývoj brettonwoodských institucí

I přes krach brettonwoodského systému zde zůstaly na základě jeho dohod dvě významné ekonomické i politické instituce – Mezinárodní měnového fondu (International Monetary Fund) a Světové banky (Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj, International Bank for Reconstruction and Development, IBRD). Instituce zahájily svou činnost v r. 1946. Jejich sídlem je Washington. Československo bylo jednou z členských zemí. Politické změny spojené s r. 1948 však znamenaly odstoupení Československa od těchto dohod a jeho návrat až po více než 40 letech.

MMF vycházel v podstatě z Keynesovy úvahy o tom, že vlády svou politikou zaměřenou na agregátní poptávku dokáží vyrovnat cyklické výkyvy ekonomiky. Jeho cílem měl být dlouhodobý růst v rámci přijatelné inflace s přijatelnou mírou nezaměstnanosti. Malé, i když otevřené ekonomiky, však měly problém udržet v rovnováze platební bilanci při existenci fixních měnových kurzů, když nebyl fakticky mechanismus, který by to umožňoval. V rámci mezinárodního finančního systému jsou proto prováděny pravidelné konzultace (surveillance, kontroly) se zástupci členských zemí.

Během vývoje brettonwoodských institucí si tyto vypracovaly řadu nástrojů. Jedním z nástrojů politiky MMF jsou Programy strukturálních úprav (Structural Adjustment Policies, SAPs), které se především orientují na privatizaci veřejných služeb. Uplatňovaným nástrojem ze strany dané země je **deregulace**, která má za cíl zabránit omezování finančních transakcí a přísunu investic. Země realizující tento program se orientují na finanční podporu a snižování daní zahraničním investorů (jak ukazuje vývoj v některých zemích podobná doporučení mají za následek oslabování domácích podnikatelských aktivit) a postupně odbourávat bariéry omezující světový obchod (např. celní omezení).

1.3.1 Organizační struktura, cíle politiky MMF a jejich důsledky

V této části práce se pokusím nastínit organizační problematiku a procedury fungování MMF.

Organizační struktura

Vrcholným orgánem MMF, kde jsou zastoupeny jednotlivé země je **Sbor guvernérů** (Board of Governors), mající stejný počet zástupců. Guvernéri a jejich zástupci jsou většinou ministři nebo ředitelé centrálních bank zemí. Sbor přijímá nové členy MMF, určuje výši členských příspěvků (dle výše národního důchodu, rezerv a podílu národní měny v mezinárodních transakcích) a přiděluje SDR (zvláštní pravidla čerpání, viz. výše). Schází se zpravidla jednou ročně.

Poradním orgánem Sboru guvernérů je **Vnitřní výbor** (Interim Committee) – 24 guvernérů. Dále **Výkonný sbor** (Executive Board/Board of Directors). Skládá se z 24 zvolených nebo dosazených výkonných ředitelů. Osm členských států (USA, Rusko, Čína, Francie, Německo, Japonsko, Saudská Arábie, Velká Británie) má právo 1 výkonného ředitele, dalších 16 ředitelů zastupuje skupiny států. Tento stav je také často předmětem kritiky z řad ostatních zemích, které nemají přímo svého zástupce. Sbor hodnotí vývoj ekonomik jednotlivých zemí, prosazuje doporučení MMF). Schází se 3x týdně. Volí na pět let **Generálního ředitele MMF**. Je jakýmsi nepsaným pravidlem, že ředitelem MMF je Evropan a ředitelem Světové banky je občan USA.

MMF má statut právnické osoby a může uzavírat smlouvy, vlastnit majetek (movitý i nemovitý) a vést právní řízení.

Společným orgánem MMF a Světové banky je **Výbor pro rozvoj** (Development Committee). Sleduje stav a rozvoj v jednotlivých zemích. Má 24 členů (ministři financí nebo rozvoje).

MMF je poměrně „byrokraticky“ vybavená struktura čítající asi 2700 zaměstnanců.

S otázkou členství souvisí i výše tzv. **členské kvóty** (podílu) v SDR. Stanovuje se na základě:

- úrovně HDP
- průměrných ročních devizových plateb a příjmů
- průměrné měsíční výše devizových rezerv
- variability běžných devizových příjmů země

Výpočet členské kvóty se provádí podle tzv. bretonwoodské formule a její podoba doznala některých změn. V současné době zahrnuje:²⁹

Reduced Bretton_Woods formula

$$Q_1 = (0,01Y + 0,025R + 0,05 P + 0,2276VC)(1+C/Y)$$

Modidfied Scheme III formula

$$Q_2 = (0,0065Y + 0,0205125R + 0,078P + 0,4052VC)(1+C/Y)$$

Modified Scheme IV formula

$$Q_3 = (0,0045Y + 0,03896768R + 0,07P + 0,76976VC)(1 + C/Y)$$

Modified Scheme M4 formula

$$Q_4 = 0,005 = 0,005 + 0,42280464R + 0,044 (P + C) + 0,8352VC$$

Modified Scheme M7 formula

$$Q_5 = 0,0045Y + 0,05281008R + 0,039 (P + C) + 1,0432VC$$

kde Q – kvóta

Y – hrubý domácí produkt v běžném roce

R – průměrné měsíční devizové rezervy v běžném roce

P – roční průměrné devizové platby (za období 1976 – 1980)

C – roční průměrné devizové příjmy (za období 1976 – 1980)

VC – variabilita běžných devizových příjmů definovaná jako standardní odchylka od pětiletých klouzavých průměrů v letech 1968 – 1980

Výsledná členská kvóta se pak musí rovnat většímu z výsledků u Q_1 a průměru dvou nejnižších výsledků u ostatních Q_2, Q_3, Q_4, Q_5 . Dále pak dochází ke vzájemnému porovnávání kvót u ostatních srovnatelných zemí.

Jaká je hodnota členských kvót u vybraných zemí MMF v letech 1998 a 2002 ukazuje tabulka:³⁰

	1998		2002	
	v mil. SDR	v %	v mil. SDR	v %
Hosp. vyspělé západní země	88 425,2	61,0	130 566, 6	61,5
Z toho:				
USA	26 526,8	18,2	37 149,3	17,5
SRN	8 241,5	5,7	13 008,2	6,1
Japonsko	8 241,5	5,7	13 312,8	6,3
Francie	7 414,6	5,1	10 738,5	5,1

²⁹ MARKOVÁ, Jana: *Mezinárodní měnové instituce*. 1. dotisk 1. vyd. Praha: VŠE 2002 str. 33

³⁰ MARKOVÁ, Jana: *Mezinárodní měnové instituce*. 1. dotisk 1. vyd. Praha: VŠE 2002 str. 34

Velká Británie	7 414,6	5,1	10 738,5	5,1
Africké země	8 287,6	5,7	11 256,1	5,3
Asijské země	13 529,8	9,3	21 930,9	10,3
Z toho:				
Rusko	4 313,1	3,0	5 945,4	2,8
Ukrajina	997,3	0,7	1 372,0	0,6
Polsko	988,5	0,7	1 369,0	0,6
Česká republika	589,6	0,4	819,3	0,4
Slovensko	257,4	0,2	357,5	0,2
Ostatní země	22 674,8	15,7	31 391,2	14,8
Celkové výše kvóty	145 656,5	100,0	212 414,9	100,0

International Financial Statistics, May 2002, Washington IMF 2002

Tyto kvóty jsou dle ustanovení o členství splatné do 6 měsíců od přijetí za člena MMF. Splátky probíhají u 25 % (země, které nemají směnitelnou národní měnu, splácená kvóta je nižší, 22 %) ve směnitelné měně určené MMF a u 75 % v národní měně. Existují i případy, kdy země může provádět splátku formou neobchodovatelného dluhopisu.

Změny členských kvót se mohou udělovat až po 5 letech. V případě, že dojde k jejímu navýšení, země musí zaplatit 25 % navýšené částky v měně určené MMF a 75 % platí v měně národní.

Členské kvóty, které jsou často předmětem diskuze, zejména pro svou „neadekvátnost“ s ohledem na ekonomickou sílu země, jak uvádějí někteří ekonomové (Sachs), mají význam především z hlediska pozice při hlasování, výše finančních prostředků, které může země od MMF čerpat a práv čerpání (SDR).

Cíle politiky MMF (podle Articles of Agreement)

Uvádějí se tyto:

- dohlížet na ekonomický vývojem v zemích, které se zavázaly fixovaným měnovým kursem a doporučovat některá politická opatření
- podporovat mezinárodní měnovou spolupráci
- usnadňovat rozšiřování a stabilitu mezinárodního obchodu
- poskytovat úvěry podporující platební bilanci těchto zemí ve formě devizových rezerv (mírnit stupeň nerovnováhy v mezinárodních platebních bilancích členů).

Vyvíjí ale i výzkumně informační a poradenskou činnost. Provádí ekonomické analýzy stavu světového hospodářství, vývoje v jednotlivých členských zemích. Tyto studie zveřejňuje prostřednictvím výročních zpráv, statistických přehledů o platební bilanci a obchodně finančních vztazích, ekonomické prognózy aj.

Např. Výroční zpráva Rady výkonných ředitelů (Annual Report of the Executive Board), Mezinárodní finanční statistika (International Financial Statistics), Statistika platební bilance (Balance of Payments Statistics), Finance a rozvoj (Finance and Development).

Pořádá semináře a školení v oblasti hospodářské politiky, analýzy, metodiky platební bilance, bankovníctví a veřejných financí.

1.3.2 Organizační struktura, role a cíle Světové banky

Organizační struktura SB

SB sdružuje 5 organizací:

- Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD)
- Mezinárodní asociaci pro rozvoj (IDA)
- Mezinárodní finanční korporaci (IFC)
- Mnohostrannou agenturu pro poskytování investičních záruk (MIGA)
- Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů (ICSID)

Jejím správním orgánem je **Rada guvernérů**. Banku řídí skupina **Rady výkonných ředitelů**, jejímž předsedou je **prezident Světové banky**.

Role a cíle Světové banky

Obecně se SB zabývá podporou ekonomických reforem. Prostředky směřuje na pomoc rozvoji lidských zdrojů (vzdělávání, výživa, zdravotnictví a ochrana životního prostředí). Stranou neponechává ani soukromý sektor. Svůj vliv má i na fungování veřejného sektoru a vládních organizací v transformujících se ekonomikách.

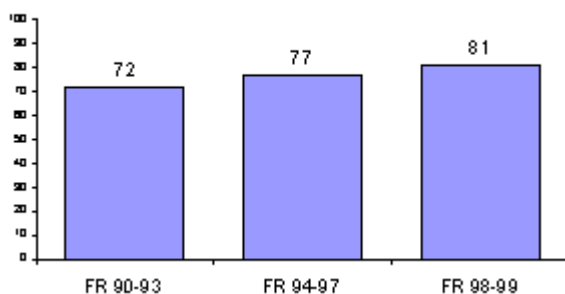
Platí, že členství v IBRD je podmíněno členstvím v MMF. Členské země jsou přímými vlastníky s ručením za závazky SB až do výše svého vkladu.

Banka se soustřeďuje na půjčky na rozvojové projekty zemím, které nemají alternativní zdroje. Projekty se diskutují s MMF, který také dohlíží na programy hospodářské politiky dané země. V případě půjčky se dlužníkem stává vláda dané členské země. Finanční prostředky takto získané nesmí země použít na pořízení zboží a služeb z jiné země. SB půjčuje na dobu 20 let s pětiletým odkladem splátek na začátku období.

Následující grafy prezentují efektivitu SB v rozvojových projektech za období 1998-99. SB ve svých zprávách za toto období tvrdí, že dosáhla uspokojivých výsledků u 81 % půjčených prostředků a 72 % projektů.

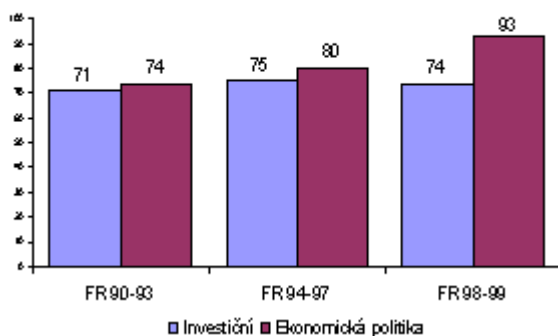
Nejproblémovější oblastí je Afrika (rizikové faktory: AIDS, občanské nepokoje a konflikty, nízká vzdělanost a kvalifikace, špatné ekonomické prostředí). V Africe dosahuje uspokojivých výsledků 69 % poskytnutých prostředků a 61 % projektů.

Obrázek 1: Uspokojivé výsledky (celkem)

Zdroj: <http://www.svetovabanka.cz/dokumenty/efektivita.htm>

Obrázek 2: Uspokojivé výsledky: úvěry na podporu ekonomické politiky (*adjustment lending*) a investiční úvěry

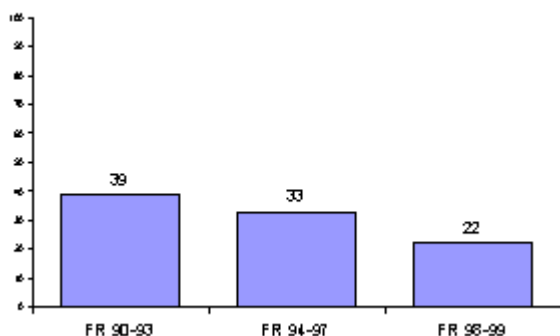

Zdroj: <http://www.svetovabanka.cz/dokumenty/efektivita.htm>

Realizace některých investičních projektů trvá až 7 let. Jejich počáteční chybně stanovený realizační záměr může vést k jejich přechodné stagnaci. Mj. i z důvodů přechodu k některým opatřením na zlepšení řízení portfolia banky. Podle statistik SB (QAG) se poměr projektů, které nedosáhnou zamýšlených cílů, snížil z téměř 40 % na 22 % za období 1998-1999.

SB obecně vykazuje v rámci tzv. strategické dohody až 85% úspěšnost z hlediska poskytnutých prostředků.

Obrázek 7: Projekty s rizikem nenaplnění cílů

Zdroj: <http://www.svetovabanka.cz/dokumenty/efektivita.htm>

1.3.3 Některé problémy mezinárodního finančního systému

K nim lze zařadit např.:

- chybějící rezervní aktivum za zlato, které by nahradilo jeho místo
- země, které se vyrovnávají s problémy platební bilance, jsou často naprosto v rozdílném postavení („vyspělé“ vs. méně „vyspělé“ země). Naprosto v jiném postavení jsou USA s dominantní rolí v těchto institucích.
- úvěrové podmínky neodpovídají stavu světové ekonomiky
- floating (volně plovoucí kurz) brání prognózovat kursovou úroveň, stejně jako nedokáže odolat již výše zmiňované míře finanční spekulace
- přetrvávající problémy uvnitř těchto institucí co se týká rozhodovacích a hlasovacích mechanismů (USA vs. rozvojové země apod.).

Dáme-li některá tato témata do souvislosti, začne se rýsovat velmi složitý a kritický obraz vývoje systému, který ve svých začátcích vystupoval jako ambiciózní projekt velmocí hájících jistě především vlastní zájmy, ale vystupující jako garant a koordinátor světového ekonomického uspořádání. Problémy související s bankroty podniků a bank zejména ve 2. pol. 70. let 20.stol. vyústily do prudkého nárůstu zahraničního dluhu zejména rozvojových zemí (v r. 1985 odhadovaného na 1 bilión USD).

Ekonomika USA začala tzv. revitalizaci. Ta spočívala ve směřování od vývozu kapitálu a zboží k podpoře snižovat kurs USD. Přísun kapitálu měl financovat strukturální změny v ekonomice zbrojní programy nevyjímaje. Při přechodu k tzv. monetárnímu politickému stylu, který se opíral o vysoké úrokové sazby, expanzivní fiskální politiku, začal narůstat deficit státního rozpočtu. V mezinárodních ekonomických vztazích to znamenalo

další zdražování úvěrů, kapitál směřoval především do USA, zvýhodněná finanční pomoc rozvojovým zemím se výrazně omezila. Kritické hlasy na sebe nedaly dlouho čekat.

Ve druhé kapitole práce naznačím některé procedurální problémy v souvislosti s globalizačními procesy.

MMF počátkem 80. let 20. stol. začal jednat o přípravě dohod o konverzi dluhů na nové platební a úvěrové podmínky. Řešením byly např. stabilizační programy, které měly omezit vnitřní poptávku po penězích a spotřebu. Strukturální problémy rozvojových ekonomik však i nadále přetrvávaly. Zejména sociální dopady těchto změn byly a jsou v mnoha případech neúnosné. Fond hledal východisko ve zřízení tzv. zvláštních úvěrových fondů ve výši přes 11 mld. SDR, které měly podmínky rozvojových zemí postupně narovnávat. Dalším opatřením byla politika zesíleného dohledu.

Nakonec stranou nezůstal ani návrh odpisu nebo redukce dluhové zátěže (viz. návrh bývalého francouzského prezidenta F. Mitteranda z r. 1988). Došlo ke snížení dluhů rozvojovým zemím, jejichž příjmy dosahovaly střední úrovně (návrh amer. min. financí N. Bradyho) doprovázené reformami uvnitř země.

K dalším změnám došlo poč. 90. let 20. stol. souvisejícími s přechodem zemí bývalé střední a východní Evropy a zemí bývalého SSSR k principům tržní ekonomiky.

V důsledku krizí z období 90. let v Rusku, Asii a Latinské Ameriky přistoupil MMF k některým opatřením směrem ke stabilizaci. Příčiny těchto krizí lze podle analýz spatřovat v problémech bankovního sektoru, nekontrolovatelným pohybem peněz a v poměru výše zahraničního dluhu a příjmů z exportu. Fond zavádí tzv. Standard distribuce speciálních dat (Special Data Dissemination Standards) a Systém pro distribuci všeobecných dat (General Data Dissemination Systém), které mají přispět k větší transparentnosti hospodářského stavu dané země. Zájem na podobném monitoringu však musí být i na straně, která údaje o stavu svého finančního a ekonomického prostředí obecně poskytuje. K dalším příkladům patří tzv. kodexy transparentnosti v oblasti bankovníctví, účetnictví, podnikání apod.

I zde však platí, že velký díl aktivity v realizaci těchto záměrů leží především na samotných členských zemích.

2. Mezinárodní finanční instituce v globalizované ekonomice

2.1 Globalizace iluzí a realita globalizace

MMF globalizaci označuje jako stav, kdy roste “ekonomická vzájemná závislost zemí ve světovém měřítku v důsledku rostoucího objemu a druhu přeshraničních transakcí zboží a služeb a toku mezinárodního kapitálu, jakož i rychlejšího a rozsáhlejšího šíření technologií.”³¹ Giddens např. hovoří o „transformaci času a prostoru v našem životě“³².

Ať už kritika současných ekonomických procesů přichází z jakéhokoli ideového tábora, zřejmě je možné se shodnout na tom, že role zmiňovaných institucí neodpovídá potřebám dnešního stavu světa a že volá po změnách.

Osobně si myslím, že idea volného trhu, která má řešení na jakýkoli problém, protože, lapidárně řečeno, on sám je řešením, mi nejen zní nadneseně a je minimálně diskutovatelná. Názory reálně socialistických ekonomů a praxe zemí bývalého východního bloku potvrdily to, že tržní síly není možné naprosto paralyzovat v domnění, že stát nám rozdává dle potřeb, schopností, zásluh a já nevím dle čeho ještě, je stejně **iluzorní** a následky jsou všeobecně známy.

Trh je nedokonalý, stejně jako lidské myšlení a chování na určitém stupni vývoje, které na něj vstupují. Trh je nástroj, nikoli cíl lidského počínání. A lidé, kteří jeho prostřednictvím realizují své zájmy, mohou jeho prostřednictvím směřovat k určitému cíli. Nutnost uspořádat tento vztah se v té či oné míře objeví vždy, dostanou-li se do protikladu síly uvědoměle jdoucí za určitým cílem a ty, které působí iracionálně, vyvolávají anarchii, násilí a v konečném důsledku kolaps. Jak poznamenává J. Gray³³: „Finanční trhy nesměřují k rovnováze. Jejich normálním stavem je neustálé vychylování do extrému. Tato nestálost v centru deregulovaných finančních institucí způsobuje, že světová ekonomika organizovaná jako systém volných trhů je nutně nestabilní.“³⁴

Nabízí se otázka, zda jsou zmiňované instituce zbytečné, až „škodlivé“, nebo je jejich existence nutností plynoucí z rozdílů současného světa? Myslím, že odpovědi na tuto otázku se v zásadě nemění. Zastánci obou táborů mají jistě své argumenty a nevynechají jedinou příležitost k vzájemné oponentuře. Zmiňovaný Gray patří spíše k zastáncům existence institucí, a to z důvodů „soudržnosti společnosti a integrit států. Jen rámeček globální regulace

³¹ MEZŘICKÝ, Václav (ed.): *GLOBALIZACE*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o. 2003 str. 10

³² *Pozn. autora*

³³ GRAY, John – profesor European Thought na London School of Economics. Autor řady esejů, publikuje v deníku Guardian v přílize Times.

³⁴ GRAY, John: *Marné iluze*. Košice: Paradoxy.sk 2002 str. 204

měn, pohybu kapitálu, obchodu a ochrany životního prostředí umožní nasměrovat kreativitu světové ekonomiky ke službě lidským potřebám.“³⁵ Také u jednoho z autorů klasické ekonomické teorie A. Smithe³⁶ najdeme poznámku o roli státu, který stanoví disciplínu, brání zlu a nevhodnému jednání, pomáhá vytvořit pravidla zakazující přístupy způsobující možnou újmu.

SB jako hlavní iniciátor washingtonského konsenzu je dnes „vnímavější“ k roli moderního státu v procesu tzv. udržitelného vývoje. Dokazuje to např. zpráva SB z r. 1997 pod názvem „Stát v měnícím se světě“. V ní se mj. hovoří o tom, že stát nesplnil očekávání spojená s jeho působením. Zároveň ale nutnost dobré vlády je důležitá pro ekonomický a sociálně udržitelný rozvoj. Co lze však přesto podle Graye vyčíst SB je to, že dostatečně nedoceňuje právě „rozdíly mezi kulturami, režimy a formami kapitalizmu“ a považuje je za marginální.

Země, které se vydaly v souladu s washingtonským konsenzem cestou otevření se zboží a kapitálu (viz. Latinská Amerika) se zároveň vystavily řadě problémů a rizik, např. přílivu spekulativního kapitálu. Počátkem 90. let 20. stol. jeho množství přesáhlo 10 % HDP ročně, což nedovolovalo snižovat inflaci v těchto zemích. Krize nakonec postihla i Mexiko (1994 – 1995), které patřilo podle hodnocení MMF k vzorným zemím.

Další nedostatek, který je vytykán MMF, je údajný deficit **transparentnosti**. Veřejnosti není dána možnost sledovat koncipování politik určujících charakter vývoje v jednotlivých zemích. MMF pod vlivem kritiky přijal proto stanovisko doporučující vládám zveřejňovat smlouvy o půjčkách. Vlády jsou však velmi liknavé. Ve zveřejněných informacích např. chybí podmínky splácení dluhů, politická opatření spojená s realizací půjčky a s charakterem strukturálních změn. Koneckonců dostupnost internetu (např. i stránek MMF) obyvatelstvu zejména rozvojových zemích je velmi omezená až nemožná.

Probíhající proces globalizace vykazuje výrazné integrující tendence. Důkazem takového tvrzení může posloužit právě přenos informací, odstraňování překážek pro přesun zboží, služeb, kapitálu, lidí i jejich vědomostí.

Jaká východiska tedy skýtá působení MMF a SB?

³⁵ Tamtéž, str. 206

2.2 Politika MMF a SB - problémy a východiska jejich dalšího fungování

V těchto procesech hrají svou významnou roli i již zmíněné instituce – MMF, SB, ale i další (*s ohledem na téma nebudu věnovat těm ostatním zde větší pozornost – pozn. aut.*).

Právě MMF vznikl mj. za účelem čelit kolapsům a tendencím, o kterých jsem psala výše. Měl být vytvořen tlak, jak udržet úroveň ekonomické poptávky ve světě. Součástí měl být systém hotovostních půjček zemím, které nebyly schopny vyvolat zvýšení poptávky na základě vlastních zdrojů. Argumentem pro vážnost a odpovědnost ze strany MMF hovoří i fakt, že jeho činnost je hrazena z prostředků daňových poplatníků celého světa.

V 80. letech 20. stol. překročila SB mimo úvěrové aktivity typu veřejně prospěšných staveb (komunikace, přehrady aj.) k půjčkám, které měly výrazně ovlivnit strukturální ekonomické změny žadatelských zemí. Se souhlasem MMF. MMF tím výrazně ovlivňoval fungování SB. I když se měl spíše soustřeďovat na rozpočtovou problematiku, měnovou politiku, inflaci, obchodní deficity, otázky zahraniční zadluženosti, tedy makroekonomické záležitosti. SB naopak měla „dozorovat“, za co vlády jednotlivých zemí skutečně utrácí finanční prostředky. Mezi MMF a SB začalo docházet ke kompetenčním sporům. Ochotu k rozhovorům, jak situaci řešit, se však nedařilo naplnit. Krizím, kterým měly tyto instituce vzniklé brettonwoodskými dohodami předcházet se spíše prohlubovaly a jejich následky byly citelné.

Jedním z kardinálních problémů je právě zadluženost zemí třetího světa. Nejvíce zadlužených zemí je asi 41. Jejich dluh z 55 mld. USD v r. 1980 vzrostl na 215 mld. v r. 1995 a narůstá. Snaha domácích politických reprezentací tyto dluhy eliminovat negativně dopadá např. na ochranu životního prostředí a na sociální problematiku. Vytváří se často jakýsi bludný kruh, kdy půjčky za jedno období jsou směřovány na úhradu dluhů. V r. 1996 se objevil pokus tuto dluhovou zátěž nějak řešit. Vznikl tzv. HIPC (High Indebted Poor Countries). MMF však nehodlá kompenzovat ztráty těchto zemí ze svých zdrojů, a tak problémy pokračují.

Dalším problémem je stav životního prostředí, resp. jeho podřízení ryze ekonomickým zájmům firem a nadnárodních společností, a to zejména v otázce využívání přírodních zdrojů (viz. např. vytěžování pralesů v oblastech Jižní Ameriky).

Nikoliv neopodstatněné kritické názory na tzv. washingtonský konsenzus z 80. let 20.

³⁶ SMITH, Adam (1723-1790) – skotský ekonom a filozof. Mj. autor knihy Pojednání o podstatě a původu bohatství národů (1958).

stol. se potvrdily problémy v zemích Latinské Ameriky (nekontrolované rozpočtové přesuny, uvolněná měnová politika) a spustily divokou inflaci.

Rizika způsobená otevřením dovoзовých trhů na straně rozvojových zemí, které měly vyvolat konkurenční tlaky na trzích s domácí produkcí, znamenaly pro většinu ekonomický propad. Např. zemědělské produkty Evropy a Ameriky poměrně výrazně dotované samozřejmě vytlačily vlastní produkci těchto zemí.

Další rizika vyvolal tlak MMF na úroveň úrokových sazeb zemí, které se odrazily na poklesu tvorby pracovních míst. Špatně fungující sociální systém nebyl připraven na řešení prudkého nárůstu počtu nezaměstnaných.

Jedním z poměrně výrazných dopadů globalizace na světové hospodářství je snižování nákladů na dopravu a pokles překážek na volný pohyb zboží, služeb a kapitálu. Dnes ale na rozdíl od formování dříve vzniklých systémů národních ekonomik za součinnosti vládních struktur neexistuje žádná „světová vláda“, která by usměrňovala pohyby zájmů a jejich realizaci na světovém trhu. J. Stiglitz³⁷ tento stav označuje jako „systém, jež by se dal nazvat globálním vládnutím bez globální vlády.“³⁸ Ve svých názorech se přiklání k nutnosti co nejširší zainteresovanosti jednotlivých zemí na systému takové vlády, resp. řízení. Krokem k němu může být i změna ve fungování MMF a SB.

Diskuze se rozvíjí také nad rozhodovacími mechanismy fungujícími v rámci těchto institucí. Americký ekonom J. Sachs uvádí tři důvody³⁹ vedoucí k pochybnostem nad „demokratičností“ těchto mechanismů:

1. míra vlivu při rozhodování a výše finančních příspěvků ze strany USA
2. USA mají problémy s dodržováním konsensu o ekonomickém vývoji
3. volba Paula Wolfowitz do čela Světové banky (podle Sachse nemá zcela jasné názory na problematiku globalismu a financemi se nikdy nezabýval).

Odůvodnění prvního bodu Sachs opírá o tvrzení, že „USA mají v bance 16 % hlasů a podíl ostatních zemí na jejím fungování setrvale roste. Při zákulisních jednáních působí Spojené státy jako největší brzda zvyšování finanční podpory rozvojovým zemím a

³⁷ STIGLITZ, Joseph, E. (1943-) – americký nositel Nobelovy ceny za ekonomii, mj. působil jako předseda Výboru ekonomických poradců B. Clintona a byl hlavní ekonomem SB. Vyjadřuje negativní názory na kupónovou privatizaci.

³⁸ STIGLITZ, Joseph, E.: *Jiná cesta k trhu /Hledání alternativy k současné podobě globalizace/*. Praha: Prostor, 2003, str. 54

³⁹ SACHS, Jeffrey: *Je na čase osvobodit Světovou banku*. Dostupné z WWW: <http://www.infoservis.net/print.php?id=1069233482>

způsob odpouštění dluhů, který prosazují, by oslabil hospodaření banky.“⁴⁰ A ve druhém případě pak uvádí, že „Spojené státy sice podepsaly příslušné dokumenty, ale odmítají prosazovat cíle. Konzervativci tvrdí, že úmluva z Monterrey se týká obchodu a soukromého sektoru, nikoliv pomoci. To je ale omyl. Signatáři Monterrejské úmluvy, mezi které USA patří, se zavázali pobízet vyspělé země, které tak ještě neučinily, provést konkrétní kroky k tomu, aby věnovaly 0,7 % svého HDP na oficiální rozvojovou pomoc.“⁴¹

Ze statistik se lze dočíst, že USA dává na pomoc rozvojovým zemím 0,15 % HDP, což je o 65 mld. USD méně než ostatní vyspělé země. Tato hodnota výrazně zaostává za číslem z Monterrey (0,7 % HDP).

Problém zřejmě není v existenci těchto institucí, ale v jejich způsobu uvažování o řízení ekonomických procesů. Stiglitz proto např. píše o změnách v přístupech k životnímu prostředí, k zajištění rozhodovacích kompetencí rozvojovým zemím v oblastech, které se jich týkají (viz. v rámci WTO má každá země jediný hlas), v posilování demokracie a rovných podmínek v obchodní politice.

Nemyslím si, že uvedené změny lze realizovat ze dne na den, jsou zde i další politická a vojenská rizika v různých částech světa. Ekonomika je však zásadním klíčem k řešení těchto problémů. Nejde o to zavádět jakousi plošnou celosvětovou ekonomickou regulaci a vrátit se tak opět na začátek problémů. Jde o to, rozumně rozložit odpovědnost na všechny, kteří o rozvoj usilují, a to jak v otázce poskytování pomoci, tak při její konkrétní realizaci. Jakékoli vychýlení do extrému neprospívá. Vždyť i Adam Smith se ve svých úvahách zmiňuje o potřebě sociální soudržnosti. Její opuštění se vždy promítne v ekonomickém oslabení systému.

Americký profesor Harold Jameson⁴² v knize *International Monetary Cooperation since Bretton Woods*⁴³ píše o některých pokusech vzkřísit *duch* bretonwoodských smluv již v průběhu 1. pol. 70. let 20. stol. Nakonec k jistým vážnějším úvahám o změnách došlo v průběhu „Názorového vývoje s posunem ve vývoji samotných globálních institucí.“⁴⁴ Přetrvávající problémy se týkají např. charakteru intervencí do tzv. rozvojových ekonomik. Své přístupy a recepty hájí na jedné straně Francie („smíšená ekonomika s plánovanými

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž

⁴² JAMESON, Harold – profesor historie na Princetonské univerzitě. Autor knihy *The Reichsbank and Public Finance in Germany* (1985) atd. Napsal řadu článků z ekonomické historie.

⁴³ JAMESON, Harold: *International Monetary Cooperation since Bretton Woods*, Oxford University Press, 1996

⁴⁴ Tamtéž, str. 601

zásahy a cílenými dotacemi“⁴⁵), Velká Británie doporučuje „uspořádat řízení makroekonomické oblasti“⁴⁶, Japonsko odmítající „plánované neformální zásahy do ekonomiky v koordinaci s fungující administrativou“⁴⁷. Německo, Itálie a USA sledují cestu „více méně systémových zásahů do ekonomiky“⁴⁸. I když Jameson další působení bretonwoodských dohod nepovažuje v současných podmínkách za reálné, jako systém mezinárodních pravidel může podobné uspořádání najít své uplatnění, najde-li dostatečnou podporu. Dnes se však přízeň takové tendenci podle Jamese neobjevuje.

2.3 Některé souvislosti na téma reforem mezinárodních finančních institucí a jejich dalšího fungování

Podle některých názorů významnou roli v procesu reforem mezinárodních finančních institucí s ohledem na nedávné krize v zemích Asie a Latinské Ameriky hraje systém konkurzů a platební volno. Nad tímto řešením dnes uvažuje i MMF s ohledem na zkušenost Argentiny s likvidací veřejného dluhu. To ale předpokládá změny v systému konkurzního řízení, protože MMF je hlavním věřitelem a byl-li by ještě i soudcem, šlo by tu o jakýsi střet zájmů, což by podle názorů některých nevedlo ke spravedlivému řešení.

Další přístup navrhuje pojištění na straně rozvojových zemí pro případ úvěrových rizik. Po změnách volá i změna sociální sítě, která není schopna absorbovat nároky v případě ekonomických výkyvů v procesu transformace ekonomik. Poznatky dosavadního vývoje naznačují, že tlak na průběh transformačních reforem v jednotlivých zemích, např. dostanou-li přednost ekonomické změny bez odpovídajících pravidel, dříve nebo později přinesou propad důvěry v demokratické instituce a jejich fungování.

V souvislosti s poskytovanou podporou rozvojovým zemím je velmi často diskutována otázka dluhů. Poukazuje na ně nositel Nobelovy ceny za ekonomii J. Stiglitz, církevní představitelé zemí třetího světa (viz. hnutí Jubilee 2000), ale i nedávno zesnulý papež Jan Pavel II. Je třeba dodat, že k odpisu dluhů došlo koncem 80. let 20. stol. na základě dvou návrhů. Francouzský prezident F. Mitteranda v Torontu v r. 1988 navrhoval odbourat část dluhů nejchudším zemím, zejména v oblasti subsaharské Afriky. Nakonec převážil počet příznivců pro návrh amerického ministra financí N. Bradyho. Podle něj byly sníženy dluhy

⁴⁵ Tamtéž, str. 603

⁴⁶ Tamtéž, str. 603

⁴⁷ Tamtéž, str. 603

⁴⁸ JAMESON, Harold: *International Monetary Cooperation since Bretton Woods*, Oxford University Press, 1996 str. 603

vysoce zadluženým rozvojovým zemím ve středně příjmové finanční oblasti v kombinaci s domácím reformami a dohodnutou výší úroků. Dosud zatím nejsou jednoznačně definována pravidla o likvidaci dluhové výše jednotlivých států. Ale již v r. 1985 začal být uplatňován tzv. zesílený dozor, který se provádí na žádost členských zemí, jenž se snaží o dlouhodobou restrukturalizaci zahraničních dluhů.

Doporučení všem rozvojovým zemím je, aby ruku v ruce s ekonomickými reformami šly také změny v zákonodárné oblasti, soudnictví a protikorupční opatření.

Americký ekonom Jeffrey D. Sachs⁴⁹ se domnívá, že výrazně chudé země potřebují „větší rozpočty, aby byly schopny zaplatit potřebné investice – silnice, zdroje energie, přístavy, školy a zdravotnická zařízení – a tímto impulsem nastartovat hospodářský růst.“⁵⁰ Problém však je s plněním předsevzetí bohatších států, starém více než 30 let, že chudým zemím bude přispíváno ve výši 0,7 % svého HDP (úmluva z Monterrey). Dnes se částka stále pohybuje kolem 0,25 % (schodek je tak 120 mld. USD ročně).

S nejnovějším přístupem k řešení problémů financování rozvojových projektů a pomoci přišel britský ministr financí Gordon Brown. Navrhl, aby se v průběhu příštích 10 let zdvojnásobily příspěvky dárcovských zemí. Dobře fungující země tak budou moci uskutečnit investice, jež jsou nutné pro splnění rozvojových cílů tohoto tisíciletí. Iniciativa se opírá o tzv. Edinburskou výzvu, která se zaměřuje na pomoc bohatých zemím chudým státům. Není to poprvé, co právě Velká Británie s něčím podobným přichází. Snahy nabraly na intenzitě zvláště po loňské přírodní a humanitární katastrofě v Asii. Pro své aktivity může najít větší přízeň, neboť má předsednictví ve skupině G8 a od poloviny letošního roku má mít předsednictví také v Evropské komisi. V rámci EU se nyní velmi vážně uvažuje o zdvojnásobení pomoci rozvojovým zemím do r. 2015. V září t.r. má proběhnout také revize tzv. Rozvojových cílů, které vytýčila OSN.

Britská iniciativa obsahuje:

- **oddlužení nejchudších států**
- **uvolnění světového obchodu**
- **zdvojnásobené navýšení pomoci ze strany nejvyspělejších zemí**

V rámci tohoto návrhu se zvažuje vytvořit mezinárodní finanční instituci, která by půjčovala rozvojovým zemím. Hovoří se o příspěvcích bohatých zemí ve výši 0,4 % HDP. Např. pro Afriku by to znamenalo navýšení pomoci z 50 mld. USD na 100 mld.).

⁴⁹ SACHS, Jeffrey D. – americký ekonom, ředitel Institutu Země v Kolumbii. V r. 2004 ho Time Magazine jmenoval mezi 100 nejvlivnějších lidí na světě. Je také speciálním poradcem gen. tajemníka OSN Kofi Annana. Autor řady odborných studií a článků.

Brownovým návrhem se má zabývat např. summit G-8 v červenci letošního roku ve Skotsku. Dokument má podporu Francie, čeká se na vyjádření USA, Německa a Japonska.

Leccos však již naznačila reakce amerického prezidenta G. Bushe na tento návrh. Americký ekonom J. Sachs je toho názoru, že Bushova administrativa „nabídla“ veřejnosti řadu mýtů jako odůvodnění, proč nemá smysl pomoc zemím Afriky dále zvyšovat⁵¹.

Sachs píše o následujících mýtech:

- USA jsou štědrým dárcem pomoc
- Afrika je zkorumpovaná a špatně řízená, a proto nemůže absorbovat více pomoci
- americký rozpočet nemůže přispívat více, než přispívá

Na podporu svých tvrzení Sachs uvádí:

- USA poskytují Africe cca 3 mld. USD (srovnává, že jde o 2 dny výdajů Pentagonu)
- ze sumy 3 mld. USD – cca 1 mld. USD jde na potravinovou pomoc, z toho 500 mil. USD na dopravu, 1,5 mld. USD na tzv. technickou spolupráci (platy amerických konzultantů)
- 500 mil. USD směřuje na financování nemocnic, škol, výroba elektřiny, internet, kvalitní pitnou vodu, na kanalizaci, rodičovskou osvětu a boj s nakažlivými nemocemi (včetně AIDS).

Naopak oceňuje pomoc USA v boji proti malomocenství a obrně v 70. a 90. letech. Kriticky však hodnotí stav, kdy výdaje směřují na platy a tzv. naléhavou potravinovou pomoc, která neřeší dlouhodobé problémy země. Nakažlivé choroby oslabují v dlouhodobém horizontu průceschopnost obyvatelstva, kterému potravinová pomoc usnadňuje pouhé přežívání.

Sachs nesouhlasí ani s tvrzením administrativy o „napjatém rozpočtu“ a opírá se o Bushovu koncepci snížení daní, která ročně činí 200 mld. USD a pomáhá spíše vyšším sociálním skupinám a navyšování vojenských výdajů rozpočtu o 200 mld. USD.

Nemyslím, že Sachs je jen jakýmsi „laciným filantropem“, který by chtěl jen štědře rozdávat, aby se zalíbil. O jeho aktivitách, úvahách a pozornosti, která je mu věnována, je možné se seznámit např. na WWW Leigh Bureau⁵² nebo na WWW The Earth Institute at

⁵⁰ SACHS, Jeffrey, D.: Aby globalizace prospívala všem, *Ekonom*, 4.-10.11.2004, č. 45

⁵¹ SACHS, Jeffrey, D.: *Utrpení Afriky je Rushovou ostudou*. Dostupné z WWW: http://ihned.cz/3-16320320-Sachs-000000_d-df

⁵² Bližší informace o *THE EARTH INSTITUTE AT COLUMBIA UNIVERSITY*. Dostupné na WWW: <http://www.earth.columbia.edu/>

Columbia University⁵³. Je mj. autorem i u nás vydané knihy *End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*⁵⁴. Autor se zabývá problémy globální ekonomiky, ekonomických krizí, hledá příčiny prosperity a naopak extrémní chudoby. Přesto je třeba dodat, že obavy z „přílišné“ štedrosti rozvojovým zemím mohou být na místě, zvážíme-li situaci v těchto zemí.

V kontextu posledních informací o stavu jednání zemí G8 a Ruska o odpuštění dluhů chudým zemím, které proběhlo v červnu l.r. v Londýně, se diskutoval také Brownův návrh. Z informací lze vyzorovat jistou váhavost, které se promítá v otázce, jak dál v poskytování pomoci rozvojovým zemím. V přístupu k dluhům bude 18 nejchudším zemím okamžitě odpuštěno 40 mld. USD, přičemž není zdaleka rozhodnuto o zbývajících 18, mezi něž patří např. Niger nebo Rwanda, ztížené dlouhotrvající válečnými konflikty.

Skupina G8 musí přistoupit ke kompenzacím vzniklým oddlužením zemím, a to ve vztahu ke Světové bance a Africké rozvojové bance a bude zřejmě muset sáhnout do rezerv MMF.

Hovoří-li se o důvodech, proč se vydat cestou další, ještě vyšší podpory, která může vyzvat obavy, zda nepůjde jen o další „vyhozené“ peníze, které se na samotném ekonomickém a sociálním stavu zemí Afriky i Asie nepodepíší, pak uvedu následující problémové oblasti:

Dluhová past

- již dnes 70 afrických zemí dluží MMF, SB a Africké rozvojové bance kolem 70 mld. USD. Tuto částku s ohledem na ekonomickou situaci nemohou v dohledné perspektivě splatit. Naopak. Její výše se bude prohlubovat, budou-li půjčky dále pokračovat. Pak se ale výrazně snižuje šance takových zemí najít a realizovat východiska nezbytná pro strukturální ekonomické a sociální změny.

Ekonomická a sociální nestabilita

- prohlubující ekonomická a sociální nestabilita má negativní vliv i na charakter politického prostředí. To je vystaveno korupci místních politických uskupení, ale i některým praktikám zahraničních firem (efekt krátkodobého kapitálu), které jsou za účelem zisku ochotny přehlédnout korupční praktiky místní politické moci. Bude-li spolu s pomocí následovat i zavedení odpovídajících kontrolních

⁵³ Bližší informace o THE EARTH INSTITUTE AT COLUMBIA UNIVERSITY. Dostupné na WWW:

<http://www.earth.columbia.edu/>

⁵⁴ SACHS, Jeffrey, D.: *End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. Penguin Press, Published April 2005

mechanismů za přispění odborné pomoci MMF i SB, je alespoň naděje na zlepšení.

Oddlužení

- oddlužení může zlepšit stav směrem k přísunu zahraničních investic

Politická nestabilita, náboženské a kulturní konflikty

- dalším neméně důležitým faktorem je vytvoření politické stability, řešení místních náboženských a kulturních konfliktů

Ochrana průmyslového trhu

- jednou z cest, jak realizovat potřebné ekonomické změny v rozvojových zemích může být ve strategické ochraně průmyslu

Ekologie

- nastavení ekologických a pracovních standardů pro firmy se zahraniční účastí
- zahrnutí ekologických nákladů do cen energie

Pomoc realizovaná bez konkrétního záměru sice na přechodnou dobu vyvolá aspoň zdání řešení, není však receptem na zásadní příčinu zdejších problémů, a to je **chudoba**, kterou bych charakterizovala jako stav, kdy selhávají nebo jsou nedostatečně uplatňovány politické, ekonomické, sociální, ale i kulturní mechanismy k udržení a rozvoji životního standardu člověka. Tento standard by měl být jakýmsi průměrem životní úrovně zemí ekonomicky a sociálně stabilních. Statistika v této souvislosti ukazuje následující: „V období let 1981 – 2001 se podíl obyvatel zeměkoule žijících v extrémní chudobě – definované jako 1 dolar na den – snížil téměř o polovinu, ze 40 na 21 %. Poprvé v dějinách klesl také absolutní počet lidí žijících za méně než dolar denně ve všech rozvojových zemích, a to z 1,5 mld. lidí v r. 1981 na 1,1 mld. lidí v r. 2001.“⁵⁵ Zároveň, jak podotýkají autoři, pozitivní trend nastal díky změnám v Číně, „kde se HDP na obyvatele od r. 1981 zpětinasobil a počet chudých se zde snížil o více než 600 miliónů na něco přes 200 miliónů osob“.⁵⁶ Když však porovnáme další údaje, zjistíme, že oblast subsaharské Afriky (15% pokles HDP a počet chudých narostl ze 42 % na 47%), část východní Evropy a střední Asie nárůst chudoby opět zaznamenala.

⁵⁵ WOLFENSOHN James, D., BOURGUIGNON, Francois: *Chudoba se sice snížila, ale zůstaly nesplněné slib*, Dostupné z WWW: <http://infoservis.net/print.php?!id=1069233329>

⁵⁶ Tamtéž.

	Počet lidí s příjmy pod 1 USD na den (v milionech)		Procento chudých (<i>poverty rate</i>)	
	1990	1998 (odhad)	1990	1998 (odhad)
Východní Asie	452,4	278,3	27,6	15,3
- mimo Čínu	92,0	65,1	18,5	11,3
Jižní Asie	495,1	522,0	44,0	40,0
Subsaharská Afrika	242,3	290,9	47,7	46,3
Jižní Amerika	73,8	78,2	16,8	15,6
Blízký východ / S. Afrika	5,7	5,5	2,4	1,9
Evropa a Střední Asie	7,1	24,0	1,6	5,1
Celkem	1276,4	1198,9	29,0	24,0

Zdroj: Světová banka, Global Economic Prospects and the Developing Countries 2000.

Tabulka ukazuje chudobu jako nerovnoměrný proces.

Hodnotíme-li vývoj v zemích východní Evropy i střední Asie důvody jsou tyto:

- růst nezaměstnanosti
- pokles výkonu ekonomiky

Tak se počet lidí žijících v těchto částech světa z nuly v r. 1981 změnil na 6 % do r. 1999 (ze 2 % lidí žijících za 2 USD na den se jejich počet zvýšil na 24 %).

V kontextu s problémy reforem o fungování mezinárodních finančních institucí se nabízejí následující úvahy:

- nutnost kontroly nad mezinárodními korporacemi a role MMF a SB v tomto procesu, aby byly dodržována daná pravidla
- nezbytnost vytvořit mechanismus sloužící k omezení vlivu těchto korporací v případě, že ohrožují životní prostředí a zvyšují sociální napětí v zemi
- vymahatelnost sankcí, pokud daná pravidla nedodrží
- důležitost kontroly a zprůhlednění rozhodování měnových institucí (např. až do měnové krize v Rusku v r. 1997 byl MMF velmi diskrétní, teprve od této doby jsou jeho pokyny a odhady zveřejňovány)
- vést vzájemný **dialog** členskými zeměmi, ale i nezávislými organizacemi.

3. Snahy o „nový“ Bretton Wood

Závěrem

Na závěr bych chtěla předchozí úvahy shrnout poukazem na iniciativou italských poslanců z řad strany Demokratické levice, Národní aliance a hnutí Solidarita z března letošního roku navazující na debaty již z r. 1997⁵⁷. Tyto debaty otevřely úvahy nad pravidly nového finančního a měnového systému schopného odolávat finančním propadům a odpovídajícího reálným ekonomickým potřebám. Poslanci při debatách upozorňovali na úpadky firem jako Parmalat (ztráty ve výši 14,3 biliónů euro), Enron, fondů LTCM, Cirio, Finmatica atd. Kritizovali a za hlavní příčinu stavu označili růst vlivu finančních spekulací, které ve světě váží až 400 biliónů USD⁵⁸.

Informace Banky pro rozvoj se zmiňují o obavách z růstu propasti mezi reálnou ekonomikou a ekonomikou zaměřenou na spekulace na finančních trzích. Zpráva z 12.11.2003 např. uvádí finanční operace mezi zeměmi v biliónech dolarů: 127 500, červen 2002, 141 700, prosinec 2002, 169 700, červen 2003.

Jak hodnotit výše zmíněné aktivity volající po nové „mezinárodní finanční architektuře“ v podobě „nového“ brettonwoodského systému? Zatím jsou ve velmi obecné podobě. Spojují je obavy z oslabování reálné ekonomiky a hospodářského růstu, vytvářejících účinné tlaky proti rostoucí chudobě ve světě a bránící politicky a ekonomicky účinným intervencím v procesu transformace v hospodářsky slabých oblastech světa.

Osobně nesdílím takový optimismus výše zmiňovaného návrhu, protože zatím není účinná strategie, která by našla účinný soulad mezi trhem a státními zásahy do ekonomiky, aniž by tím nakonec neutrpěly země, jímž je pomoc adresována. Korupční prostředí na místní úrovni, autoritářství, zneužívání veřejných zdrojů, neefektivní úvěrová politika znehodnocující dlouhodobě domácí snahy o budování vlastní infrastruktury, ekologicky neúnosné zásahy do tamnější krajiny za účelem vytěžování surovinových ložisek a zdrojů atd. Autoři knihy *Světové a regionální instituce* hodnotí tento stav slovy: „Výsledkem je využití lidských zdrojů především k vládnutí a válčení než ke tvoření“.⁵⁹ To vše jsou příklady

⁵⁷New Bretton Woods Debate Pens in Italy, *Executive Intelligence Review*, 2005, March 17, vol. 32, No. 11

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ LIŠKA, Václav, STAVÁREK, Daniel: *Světové a regionální finanční instituce*. 1. vyd. Professional Publishing 2003 str. 96

překážek, pro které dosud není nalezen politicky dostatečný konsenzus s dlouhodobějším efektem.

Předpokladem ke zlepšení by tak mohla být alespoň vzájemná komunikace a hledání společných řešení ze strany zemí pomoc poskytující a těch, kteří by jen s otevřenou rukou neměly čekat až tato pomoc přijde. Dalším krokem by mohla být změna v politickém a organizačním uspořádání mezinárodních struktur, MMF a SB nevyjímaje, aby vliv, odpovědnost i kontrola byly efektivně rozloženy v rámci všech členských zemí. Tedy něco jako „**racionálně vedenou regulaci**“ směřující ke stabilizaci globálního monetárního systému. A. Giddens vyzývá v tomto smyslu k tomu, že: „Aby globální systém fungoval, je nutné docílit rovnováhy mezi vládou, ekonomikou a občanskou společností...“⁶⁰

Jedním z dalších stabilizačních opatření by mělo být vymezení **jasných pravidel pro půjčování prostředků** ze strany státu v rámci takového systému. MMF, i když jistě hraje významnou roli, půjčuje jen za určitých okolností. Proto stojí za úvahu, zda v takovém případě pravomoc MMF neposílit, aby poskytování půjček zasahovalo mnohem širší spektrum potřeb dané země.

V reakci na aktuální dění spojené s řešením stále závažné otázky rostoucí dluhové zátěže zejména na straně rozvojových zemí proto zvážit **vytvoření systému obsahujícího návod jak zadluženost efektivně řešit**. Svou roli by mohl při řešení rizik zadluženosti sehrát i soukromý sektor (např. jeho podíl coby věřitele na likviditě dluhů).

Řada problémů, které jsem naznačila, zůstává stále otevřených. Východiska a shoda na řešeních se rýsují jen velmi pomalu a jsou výsledkem **konsenzu a kompromisů**. I tak se mi jako racionálnější jeví hledání řešení v rámci zmiňovaných institucí, než v jejich zrušení, které by mohlo vést k destabilizaci a k dalšímu ohrožení fungování mezinárodního finančního systému.

⁶⁰ GIDDENS, Anthony: *Třetí cesta a její kritici*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. 2004 str. 125

4. Tabulky a obrázky

Kolik dávají nejbohatší státy světa na rozvojovou pomoc?

Země	Objem financí na rozvojovou pomoc (% z HND)
1. Dánsko	1,03% (1 634 mil. USD)
2. Norsko	0,83% (1 346 mil. USD)
3. Lucembursko	0,82% (141 mil. USD)
4. Nizozemí	0,82% (3 172 mil. USD)
5. Švédsko	0,81% (1 666 mil. USD)
Doporučení OSN pro státy OECD 0,7%	
6. Belgie	0,37% (867 mil. USD)
7. Švýcarsko	0,34% (908 mil. USD)
8. Irsko	0,33% (287 mil. USD)
9. Finsko	0,32% (371 mil. USD)
10. Francie	0,32% (4 198 mil. USD)
11. Velká Británie	0,32% (4 579 mil. USD)
12. Španělsko	0,30% (1 737 mil. USD)
13. Rakousko	0,29% (423 mil. USD)
14. Německo	0,27% (4 990 mil. USD)
15. Austrálie	0,25% (873 mil. USD)
16. Nový Zéland	0,25% (113 mil. USD)
17. Portugalsko	0,25% (271 mil. USD)
18. Japonsko	0,23% (9 847 mil. USD)
19. Kanada	0,22% (1 533 mil. USD)
20. Řecko	0,17% (202 mil. USD)
21. Itálie	0,15% (1 627 mil. USD)
22. USA	0,11% (11 429 mil. USD)

Zdroj: OECD, údaje za rok 2001
 Poznámka: HND - hrubý národní důchod

Tabulka vypovídá o výdajích nejvyspělejších států světa za období 2001 tak, jak je zveřejněna na <http://www.rozvojovka.cz/vyspele-statistiky.php#kolik>.

**Finanční přehled IBRD/IDA,
fiskální roky 1996–2000**

(v milionech USD, pokud není uvedeno jinak)

	FR'96	FR'97	FR'98	FR'99	FR'00
IBRD					
schválené úvěry	14 656	14 525	21 086	22 182	10 900
vyplacené úvěry	13 372	13 998	19 232	18 205	13 300
čisté výdaje na všechny příjemce úvěrů	1 213	2 094	7 840	8 233	-
čisté výdaje na všechny současné příjemce bez předplateb	2 100	3 258	8 756	8 879	-
čistý příjem	1 187	1 285	1 243	1 518	-
upsané jmění	180 630	182 426	186 436	188 220	-
podíl kmenového kapitálu k úvěrům	21,80 %	22,06 %	21,44 %	20,65 %	-
IDA					
schválené půjčky	6 861	4 622	7 508	6 812	4 400
vyplacené půjčky	5 884	5 979	5 630	6 023	5 200
čisté výdaje	5 322	5 364	4 948	5 032	-
dosud nesplacené půjčky	72 821	76 268	78 347	83 666	-

Údaje za fiskální rok 2000 jsou zaokrouhlené, chybějící nebyly v době tisku k dispozici.

Úvěry IBRD schválené ve fiskálním roce IBRD/IDA dosáhly 10,9 mld. USD na celkem 97 projektů, ve srovnání s 22,2 mld. USD na 131 projektů ve f.r. 1999. Jako důvod poklesu objemu prostředků se uvádí občanské nepokoje a války v jednotlivých zemích, které situaci pro realizaci projektů zhoršují. Dále i vývoj v zemích, ve kterých bylo nezbytné sáhnout k opatřením v sociální oblasti, veřejné správě a budování institucí.

Zatímco hmotné investice do infrastruktury, které jsou z větší částí spravovány soukromým sektorem, zatím ustoupily.

Zdroj: <http://www.svetovabanka.cz/banka/fr00text.htm>

Schválené projekty IBRD/IDA podle regionu (fiskální rok 2000)

Region		Počet projektů IBRD	Objem projektů IBRD	Počet projektů IDA	Objem projektů IDA	Počet projektů celkem	Objem projektů celkem
AFR	Afrika	3	97,6	66	2 061,4	69	2 159,1
EAP	Východní Asie a Tichomoří	17	2 495,3	11	483,8	28	2 979,1
ECA	Východní Evropa a Střední Asie	27	2 733,1	20	309,1	47	3 042,2
LCR	Latinská Amerika a oblast Karibiku	32	3 898,1	8	165,3	40	4 063,5
MNA	Blízký východ a Severní Afrika	13	760,2	5	159,8	18	920,0
SAR	Jižní Afrika	5	934,3	16	1 178,1	21	2 112,3
Celkem		97	10 918,6	126	4 357,6	223	15 276,2

Úvěry a půjčky Světové banky odrážejí různost požadavků a potřeb zemí. Finanční závazky (commitments) Mezinárodní asociace pro rozvoj (IDA) vycházely např. z faktorů výkonnosti politiky a institucí a naopak v Asii a v Africe sleduje bezpečnostní rizika (konflikty aj.) Pomoc se řídí selektivitou a efektivností.

Zdroj: <http://www.svetovabanka.cz/banka/fr00text.htm>

Literatura:

1. *Brettonwoodské dohody*, Praha: Orbis, 1946
2. DRISCOLE, David, D.: *What is the International Monetary Fund?*. Washington: International Monetary Fund, 1991
3. *Efektivita SB v rozvojových projektech*. Dostupné z WWW: <http://www.svetovabanka.cz/dokumenty/efektivita.htm>
4. EXNEROVÁ, Věra: *Británie vytáhla do boje proti chudobě*. Dostupné z WWW: <http://www.infoservis.net/print.php?id=1069233401>
5. *G8 odпустила dluhy chudým zemím*. Dostupné z WWW: <http://ihned.cz/index.php>
6. GIDDENS, Anthony: *Třetí cesta a její kritici*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta 2004
7. GRAY, John: *Marné iluze*. Košice: Paradigma.sk, 2002
8. HAROLD, James: *International Monetary Cooperation since Bretton Woods*, Oxford University Press, 1996
9. KONEČNÝ, Martin: Kdo všechno se mýlil o globalizaci, *Sedmá generace. Společensko-ekologický časopis*. 2005, č. 3. Dostupné z WWW: <http://www.sedmagenerace.cz/index.php?art=clanek&id=61>
10. LIŠKA, Václav, STAVÁREK, Daniel: *Světové a regionální finanční instituce*. 1. vyd. Professional Publishing 2003
11. MARKOVÁ, Jana: *Mezinárodní měnové instituce*, 1. dotisk 1. vyd. Praha: VŠE 2002
12. *Mezinárodní měnový fond*. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/>
13. *Mezinárodní instituce*. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/mmf.php>
14. MEZŘICKÝ, Václav: *Globalizace*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o. 2003
15. PROCHÁZKA, Petr: *Mezinárodní bankovníctví*, Praha: Bankovní institut, a.s., 1996
16. REICH, Robert, B.: *Slušná společnost*, Praha: Vize 97, 2003
17. RODRIK, Dani: *Nebezpečná posedlost rozvojových zemí globální integrací*. Dostupné z WWW: <http://nb.vse.cz/icre/students/mo431/rodrik.pdf>
19. ROTHBARD, Murray: *Peníze v rukou státu, /Jak vláda zničila naše peníze/*, Praha: Liberální institut, 2001
20. SACHS, Jeffrey, D.: *Aby globalizace prospívala všem*. *Ekonom*, 4.-10.11.2004, č. 45

21. SACHS, Jeffrey, D.: *Je na čase osvobodit Světovou banku*. Dostupné z WWW: <http://www.infoservis.net/print.php?id=1069233482>
22. SACHS, Jeffrey, D.: *Utrpení Afriky je Bushovou ostudou*. Dostupné z WWW: http://ihned.cz/3-16320320-Sachs-000000_d-df
23. STIGLITZ, Joseph, E.: *Jaká reforma?*. Dostupné z WWW: http://nb.vse.cz/icre/students/mo431/_stiglitz.pdf
24. STIGLITZ, Joseph, E.: *Jiná cesta k trhu*, Praha: Prostor, 2003
25. STIGLITZ, Joseph, E.: SB schází demokracie. *Ekonom*, 24.-30.3.2005, č. 12
26. *The Millennium Development Goals Report 2005*. Dostupné z WWW: <http://millenniumindicators.un.org/>
27. *Výsledky Světové banky ve fiskálním roce 2000*. Dostupné z WWW: <http://www.svetovabanka.cz/banka/fr00text.htm>
28. WOLFENSOHN, James, D., Bourguignon, Francois: *Chudoba se sice snížila, ale zůstaly nesplněné sliby*. Dostupné z WWW: <http://www.infoservis.net/print.php?id=1069233329>